

Тезікова С. В.,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються характеристики компетентнісного і стандартоорієнтованого підходів до навчання іноземних мов, визначено завдання навчального процесу та описано основні положення комунікативної технології навчання.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, стандартоорієнтований підхід, стандарт змісту освіти, комунікативна технологія навчання іноземних мов.

В статье рассматриваются характеристики компетентностного стандартоориентированного подходов к обучению иностранным языкам, определено задание обучающего процесса и описано основные положения коммуникативной технологии обучения.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетенция, стандартоориентированный подход, стандарт содержания образования, коммуникативная технология обучению иностранным языкам.

The article deals with main characteristics of competence-based and standard-based approaches to teaching and learning of foreign languages, tasks of teaching process and background of communicative technology of foreign languages education.

Key words: competence-based approach, competency, standard-based approach, standard, communicative technology of foreign languages education.

Розуміння іноземної мови як чинника міжнародного спілкування стимулює пошук нових підходів в організації процесу навчання іноземних мов, який забезпечуватиме пізнання студентами нової культури. Зростання освітнього, виховного і розвивального значень іноземних мов у житті суспільства і кожної людини, а також наявність багатомовного і полікультурного середовища в усіх євро– країнах продукували ідею розширення індивідуального мовного досвіду особистості. Втілення цього напрямку у практику іншомовної освіти відбувається у межах розроблення нових підходів, визнаних на міжнародному та державному рівнях, а саме: компетентнісного і стандарто-орієнтованого.

Теоретико-методологічні основи компетентнісного підходу розглядаються в роботах зарубіжних та вітчизняних дослідників: Н. Хомського, Р. Уайта, Дж. Равена, Н. В. Кузьміної, А. К. Макарової, І. О. Зимньої, Л. Н. Талалової, О. Г. Бермуса, О. Я. Савченко, Л. П. Пуховської, О. І. Локшиної, О. В. Овчарук, О. І. Пометуна та інших.

У статті ми ставимо за мету розглянути основні характеристики моделі навчання, яка спрямована на формування компетенцій.

Слід зазначити що впровадження в усі сфери суспільного життя інформаційних та комунікаційних технологій дало змогу швидко здобувати, зберігати та поширювати інформацію. За таких умов виникає суперечність між значним обсягом знань та можливостями їх засвоєння у процесі навчання. Швидке застарівання інформації спричинило необхідність визначення ключових компетентностей особистості, під якими розуміють здатність (спроможність) людини діяти у життєвих ситуаціях з опорою на конкретні знання, вміння, навички, ціннісні орієнтації, власний та суспільний досвід [4, с. 48].

Отже, акцент зроблено не на формальному засвоєнні знань, вмінь та навичок, які традиційно складали основу процесу навчання, а на реальних академічних і професійних ситуаціях, які мають бути розв'язані. Формування компетенцій можливе лише за умови практико орієнтованого навчання.

Для різних видів діяльності дослідники виділяють різну кількість компетентностей (компетенцій). Так, в доповіді Жака Делора щодо освіти для ХХІ ст. основними визначено такі глобальні компетентності: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (2003) виділено стратегічну, соціальну, соціолінгвістичну, мовну та навчальну компетенції щодо навчання мови. Аналіз змістовного ядра поняття дає підстави стверджувати про те що воно знаходиться у понятійному полі „знаю як”, а не у полі „знаю що”.

Н. В. Кузьміна стосовно педагогічної діяльності виділяє 5 видів компетентностей: компетентність в галузі дисципліни, яка викладається (фахова); методична компетентність; соціально-педагогічна компетентність у спілкуванні; диференційно-психологічна компетентність щодо мотивів та здібностей учнів; аутопсихологічна компетентність щодо переваг та недоліків власної діяльності та особистості.

Таким чином у навчальних закладах, де відбувається іншомовна підготовка, викладачі мають запропонувати такий навчальний процес, який уможливить формування у студентів потреби у постійному оновленні знань, професійному розвитку, соціальній адаптації, готовності особистості жити у новому суспільстві, спрямованому на відкритість, свободу, спілкування, обмін інформацією, досвідом, бажання розуміти представників інших країн, співпрацювати у спільних проектах. Успішне виконання цих завдань можливе лише за умови зміни моделі навчання.

Суттєві відмінності традиційної та сучасної компетентнісно орієнтованої моделі навчання подано у табл. 1.

Таблиця 1

Відмінності традиційної та сучасної моделей навчання

Традиційна модель навчання	Сучасна модель навчання
Передача новому поколінню знань і досвіду	Оволодіння життєвими компетенціями, соціальними і життєвими ролями, розуміння знання як засобу розв’язання проблем.
Підготовка учнів до майбутнього життя	Навчання – простір, де реалізуються духовні потреби й інтереси, формується досвід, відбувається самовизначення
Пріоритет соціального замовлення	Пріоритет особистості, її замовлення на конкурентоспроможність, готовність жити в умовах постійних змін
Репродуктивний, пасивно-споглядальний тип навчання; учень – об’єкт виховного впливу	Учень – суб’єкт, партнер у навчально-виховному процесі в якому перевага надається інтерактивному спілкуванню.
Учні сприймають мету в готовому вигляді	Постановка, формулювання власних цілей і вибір способів їх досягнення
Орієнтація на середньостатистичного студента	Формування індивідуальної траєкторії розвитку та саморозвитку у процесі навчання
Централізоване управління системою освіти і конкретним навчальним закладом	Надання автономії учасникам навчально-виховного процесу, демократизація управління освітою, утвердження соціального партнерства
Однотипність навчальних закладів	Навчальний заклад як відкрита система. Інноваційні типи навчальних закладів
Програма – нормативний документ	Нормативний компонент програми доповнюється варіативною складовою, створення авторських програм навчання
Епізодичний характер нововведення	Постійний інноваційний процес, науководослідний підхід до організації навчання
Освітні результати (знання, вміння, навички) визначаються вчителем	Ключові компетенції, готовність використовувати знання як засіб розв’язання життєвих проблем. Визначення результатів як учасниками процесу, так і незалежними експертами через діагностику та моніторинг.

Отже, зміна підходу до організації навчання висуває нові завдання, а саме: перенесення акценту зі знань на готовність діяти з опорою на них; розроблення змісту навчання, котрий є засобом отримання знань, а не самими знаннями, якими необхідно оволодіти; позиціонування вчителя як фасилітатора та помічника, а не керівника та джерела знань; зміщення відповідальності за процес навчання з учителя на учня; підтримування процесу навчання шляхом ефективного оцінювання.

За вимогами Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти (2003) навчання іноземних мов має бути підпорядковане таким завданням:

- готувати особистість до зростаючих потреб міжнародної мобільності і

тіснішої співпраці в галузі освіти, культури, науки, торгівлі і промисловості;

- полегшувати спілкування та взаємодію (співпрацю) між народами, що розмовляють різними мовами;
- сприяти взаємному пізнанню, збагаченню та розумінню, а також вихованню терпимості і поваги до особистості та її культурних відмінностей;
- забезпечувати доступ до світового відкритого інформаційного простору.

Провідною технологією, яка дозволяє успішно вирішувати такі завдання, визнано *комунікативну*. Нагадаємо її основні положення:

- Метою навчання є формування комунікативної компетенції, яка передбачає формування в учнів умінь використовувати іноземну мову як засіб спілкування у різноманітних сферах життя.

- Організація мовного матеріалу орієнтована на його функціонування у мовленні.

- Лексична і граматична правильність іншомовного мовлення є другорядними щодо думки. Головний критерій успішності – передавання або сприймання потрібної інформації.

- У комунікативно-орієнтованому навчанні кінцевою метою є використання мови у “невідпрацьованих” контекстах (unrehearsed contexts) під керівництвом, а не контролем викладача.

- Комунікативно-орієнтоване навчання має діяльнісний характер та здійснюється через певні дії в ігровій, імітаційній формах в умовах реального спілкування у парах та групах.

- Навчання видів мовленнєвої діяльності відбувається інтегровано.

- Рідну мову використовують зрідка, за необхідності, коли це виправдано складною ситуацією.

- У комунікативно-орієнтованому навчанні моделюють усі характерні ознаки природної комунікації людей: інформаційні прогалини (information gap), зворотний зв'язок (feedback), вибір (choice) і автентичність матеріалів.

Інформаційна прогалина існує тоді, коли одна людина знає щось, чого не знає інша. Якщо обидва співрозмовники знають, який сьогодні день тижня, наприклад, то питання і відповідь на цю тему не є комунікативною діяльністю. Псевдокомунікативними з цієї точки зору слід розглядати і різноманітні перекази одного прочитаного всіма тексту і багато інших вправ.

Зворотний зв'язок передбачає отримання сигналу від реципієнта про те, що він зрозумів мовне повідомлення та адекватно прореагував на нього.

Вибір означає свободу варіювання форми для виразу того або іншого комунікативного наміру, іншими словами, той, хто говорить, має вибір: що сказати і як про це сказати.

Автентичність матеріалів досягається через застосування в навчальному процесі матеріалів реального спілкування (статті, повідомлення, листи, радіо(теле)передачі), використання країнознавчої та лінгвокраїнознавчої інформації, створення ситуацій спілкування, наближених до умов реального життя.

Децентралізація освіти, впровадження в практику авторських програм навчання, розвиток різних типів навчальних закладів, створення умов щодо задоволення освітніх потреб особистості не лише у системі формальної (організованої в умовах навчального закладу) освіти, а й на курсах, в центрах з іншомовної освіти та міжкультурної комунікації спричинило впровадження *стандартів* змісту освіти, які описують вимоги, структуру, критерії та рівні сформованості ключових компетенцій та спрямовані на збереження єдності освітнього простору країни, забезпечення якості освіти та рівного доступу до неї.

Автор даної статті є одним із розробників галузевого стандарту із спеціальності “Іноземна мова” (педагогічного спрямування) за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”. Моделюючи професійну діяльність вчителя іноземної мови, ми виділяємо такі виробничі функції: *навчальну* (сформувані в учнів іншомовну мовленнєву, мовну, соціокультурну, стратегічну (навчальну)компетенції), *гностичну, виховну, розвивальну, планувальну, організаційну, контролюючу, діагностичну*. Кожна функція конкретизована через типові задачі професійної діяльності та зміст умінь, якими має володіти випускник ВНЗ [5, с. 161]. На підставі стандартів змісту освіти розробляються навчальні плани підготовки спеціалістів і типові та робочі програми з конкретних дисциплін.

Отже, розуміння викладачем теоретичних підходів до навчання, усвідомлення зв'язків між стимулюючо-мотиваційним, цільовим, змістовим, операційно-діяльним, контрольно-регулятивним та оцінювально-результативним компонентами навчального процесу, педагогічна майстерність та готовність до рефлексії під час професійної діяльності є запорукою ефективного результату.

Література:

1. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании // Электрон. журнал “Эйдос”. – 2005. – № 12. – Режим доступу до журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.
2. Беспалько В. П. Проблемы образовательных стандартов в США и России // Педагогика. – 1995. – № 1. – С. 89-94.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
4. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 2010. – 328 с. (Серія “Альма-матер”).
5. Тезікова С. В. Підготовка вчителя іноземної мови у контексті реформ, орієнтованих на стандарти: вітчизняний та зарубіжний досвід // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / За заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя. – 2007. – № 5. – 158-163.